

Stockholms Natur

PROGRAMBLADET SEPTEMBER 2017 – JANUARI 2018

STOCKHOLMS OCH SÖDERORTS NATURSKYDDSFÖRENINGAR

Håll stövlarna leriga!

Foto: Rolf Harbom

Hur når vi fler som lämnat Fältbiologerna? Här följer berättelsen från en av våra medlemmar som gett sig ut på resan från ung fältbiolog till vuxen och miljöengagerad, med sikten på engagemang i Naturskyddsföreningen. Till dig som är med i Fältbiologerna eller har varit aktiv där vill vi rikta ett särskilt upprop. Välkommen till oss här i lokala Naturskyddsföreningen! Vår målsättning är att ordna en rolig och givande övergång till vår verksamhet. Alla goda krafter behövs – nu mer än någonsin.

Anders Tranberg
Ordförande i Stockholms Naturskyddsförening
Staffan Winter
Ordförande i Söderorts Naturskyddsförening

”Sedan barnsben har jag funnit stor glädje i att gå i skog och mark och leta efter rester av de invånare som bor där. Började med gnagda kottar och spillning men gick senare mer och mer över till allehanda små benbitar. Med fickorna

fulla traskade jag hem till det lilla uthuset i kanten på tomten. Där satt jag timvis och pusslade ihop benen med varandra, för att försöka återskapa det djur det en gång varit. Med tiden blev det en rätt gedigen samling och jag bjöd in hela grannskapet (med andra ord två hushåll till) till vernissage i mitt eget skelettmuseum. Lyckligtvis blev inte mina föräldrar förskräckta över denna nyfunna hobby, utan gjorde slag i saken och satte mig i Fältbiologerna. Det blev början på ett livslångt naturintresse som kom att präglade mig som person långt in i framtiden.

Rätt många år senare rasslar det till i mitt brevkast. Det är den 5 september 2015 och jag är hemma i min lägenhet i en medelstor ort på västkusten. Brevet är från Fältbiologerna. Jag börjar läsa den kortfattade hälsningen: ”Bäste medlem, du har ju kommit till tidpunkten i livet då du är över 26 år och för gammal för att fortsätta vara ordinarie medlem i Fältbiologerna.” Därefter följer information om att Fältbiologerna

är en förening för ungdomar och en uppmaning till att bli stödmedlem. Med en klump i magen frågar jag mig hur man som 26-åring kan vara för gammal för något? Även om mitt arbete genom åren hade satt stopp för en del fältaktiviteter på helgerna, så kom jag åtminstone ut ett par gånger per år för att skåda allt från mossor till fåglar. Nu fick det ett ännu mer abrupt slut. Gick in på Naturskyddsföreningens hemsida för att se vad själva moderföreningen hade att erbjuda, nu när fältbiologsaktiviteterna låg utom räckhåll. Resultatet var nedslående. Medlemsmöten om kompost och giftfria förskolor. Nog för att det rör viktiga frågor, men jag saknade något som skulle ta vid efter alla spännande läger, nattexcursioner och trädkramaraktioner. På något vis skulle jag bli vuxen över en natt och lämna mina leriga stövlar till förmån för en välkammad frisyra för att ta mig an andra frågor.

Säkert finns det kretsar där övergången kan gå smidigare, men jag själv upplevde en rätt vilsen tid efter Fältbiologernas intensiva gemenskap med aktivism och artnöderi som periodvis pågick 24/7. Lösningen blev för min del att flytta en del av intresset och engagemanget från fritidssyssla till studier och arbete. Kunskapen jag bär med mig från min aktiva tid har givit mig ett rejält försprång och jag hoppas på att så småningom kunna engagera mig mer i Naturskyddsföreningen. Förhoppningsvis finns där mer utrymme för fältbiologi och aktivism, som kan göra övergången för mig och andra smidigare i framtiden.”

Moa Pettersson

STOCKHOLMS OCH SÖDERORTS NATURSKYDDSFÖRENINGAR

Stockholms Naturskyddsförening och Söderorts Naturskyddsförening är lokala kretsar inom Naturskyddsföreningen. Tillsammans är vi 26 500 medlemmar. Geografiskt omfattar Söderortskretsen stadsdelarna Enskede-Årsta-Vantör, Farsta och Skarpnäck. Medlemmar från övriga stadsdelar i Stockholm tillhör Stockholmskretsen.

STOCKHOLMSKRETSENS STYRELSE

Anders Tranberg, ordförande och grönområdesfrågor 073-724 63 07; Janaki Haag, kassör; Ingrid Bergenudd, sekreterare; Fredrick Regnell, vice ordförande; Anky Enskog; Carl-Johan Schultz; Sofia Svensson; Ingela Norlin; Nova-Lee Branting; Sara Olsson.
www.stockholm.naturskyddsforeningen.se

SÖDERORTSKRETSENS STYRELSE

Staffan Winther, ordförande, 070-516 12 34; Christian Sommer, vice ordförande, 070-794 76 46; Lasse Lidgren, sekreterare, 070-278 08 16; Elsa Lindahl, kassör, 070-445 21 27; Gofi Aldstam, ledamot och kommunikator, 073-844 68 68; Anneli Häkkinen, ledamot, 073-850 39 22; Alice Knutas, ledamot, 070-911 13 48; Agnes Simon, suppleant, 070-747 39 10.
www.soderort.naturskyddsforeningen.se

Redaktion programbladet

Ingrid Bergenudd, Bianca Billing, Anneli Häkkinen
Layout: Jonas Nilsson
Omslagsfoto: Kjell-Åke Fredriksson

BLI MEDLEM I NATURSKYDDSFÖRENINGEN!

Tillsammans har vi kraft att förändra. För 295 kr/år får du medlemstidningen Sveriges Natur, möjlighet att delta i lokala aktiviteter samt rabatt på seminarier och evenemang. Anmäl dig: www.naturskyddsforeningen.se

Mikroplaster, konstgräs och åtgärder

Mikroplaster är ett nyligen uppmärksammat hot mot marint djurliv och möjligen även människor. Rygggradslösa djur, fiskar och fåglar lider och dör. Gifter som, tillsammans med plasten, ackumuleras i näringskedjan och så småningom kan nå oss människor. Mikroplaster är fortfarande ett relativt nytt forskningsområde och allt eftersom kunskapen ökar så vidgas vår uppfattning om problematiken. Ett mer specifikt område som nyligen fått stort utrymme i media är konstgräsplaner.

Fotboll är en av Sveriges populäraste sporter och det finns fler än 1 300 konstgräsplaner runt om i landet. På de flesta konstgräsplaner ligger det ett fyllnadsmaterial som enkelt kan beskrivas som små gummikulor och vars syfte är att säkerställa planens spelegenskaper. En del av fyllnadsmaterialet kan lätt spridas från planerna, vilket kan medföra ekologiska konsekvenser. Man vet ännu inte exakt vart mikroplasterna från konstgräsplaner tar vägen eller hur mycket som faktiskt försvinner från planerna. Media har hittills haft för vana att skylta med siffror som konstant ändras, och enligt författaren dessutom varit dåligt underbyggda, men problemet bör trots det inte föringas. Det finns också enkla åtgärder som kan göra problemet mindre!

I en nyligen släppt rapport – Mikroplaster från konstgräsplaner – förklaras av författaren själv varför mikroplaster sprids från konstgräsplaner och även vilka åtgärder som kan motverka detta. Så vad kan man då som privatperson göra för att förhindra att mikroplaster från konstgräsplaner blir ett problem? Den första åtgärden är enkel, för det gör ni redan, nämligen informerar er själva om problematiken. Nästa steg blir att informera andra om problemet, framför allt personer som uppehåller sig på eller vid konstgräsplaner. Det tredje steget blir att försöka se till att alla som befinner sig på konstgräsplaner borstar av sina kläder och skor innan de lämnar planen, eller åtminstone innan de lämnar idrottsplatsen.

Foto: Fredrick Regnell

Det finns såklart fler åtgärder, men de berör framförallt myndigheter och driftansvariga, så vi börjar så här. Sedan vill jag försäkra alla läsare att vi på Naturskyddsforeningen (och många andra aktörer) gör allt vad vi kan för att minska problemet med mikroplaster från konstgräsplaner. Det är mycket på gång just nu och problemet tas på stort allvar. För de som är intresserade kommer det att hållas en föreläsning nu i höst om mikroplaster från konstgräsplaner. Då berörs allt från allmän information till senaste nytt.

Fredrick Regnell
*Vice ordförande i Stockholms Naturskyddsforening
(även fotbollstränare och civilingenjör)*

TILLSAMMANS ÄR VI STARKA

Vill du göra något för natur och miljö i din närhet och med större perspektiv? Naturskyddsforeningen är en stark röst i miljödebatten med sina 226 000 medlemmar i Sverige. Vi arbetar för naturen runt husknuten och med de globala miljöfrågorna. Naturskyddsforeningens fem huvudområden är Hav och fiske, Jordbruk och mat, Klimat, energi och transporter, Miljögifter samt Skog- och naturvård.

HAR VI DIN E-POSTADRESS?

Vi vill kunna meddela aktiviteter och information via mejl. Skicka din e-postadress med medlemsnummer och namn till kretsen du tillhör (Söderortskretsen omfattar stadsdelarna Enskede-Årsta-Vantör, Farsta och Skarpnäck, övriga stadsdelar i Stockholm tillhör Stockholmskretsen). Kontakta sthlm.krets@naturskyddsforeningen.se eller soderort@naturskyddsforeningen.se.

AKTIVITETSKALENDERN

Under rubriken Aktivitetskalendern på våra webbplatser hittar du alla våra aktiviteter:
www.stockholm.naturskyddsforeningen.se
www.soderort.naturskyddsforeningen.se

VOLONTÄR FÖR EN DAG

Vill du göra något för miljön utan att knyta dig till någon särskild grupp eller nätverk? Då kan du anmäla dig som miljövolontär och få erbjudanden om att delta i enskilda natur- och miljöevent. Det kan handla om att dela ut informationsblad, rodda prylar eller stå värd för en utställning. Du bestämmer hur många event du vill delta i och vad du vill göra. Välkommen att göra en insats för miljön! Kontakta sthlm.krets@naturskyddsforeningen.se eller soderort@naturskyddsforeningen.se.

ENGAGERA DIG FÖR MILJÖN

Vi söker nya personer till våra styrelser som vill vara med och påverka miljön i Stockholm. Du behöver inte vara natur- eller miljöexpert, utan vi ser lika gärna att du har erfarenhet av till exempel media eller ekonomi. Kontakta sthlm.krets@naturskyddsforeningen.se eller soderort@naturskyddsforeningen.se.

FACEBOOK & INSTAGRAM

Ta del av nyhetsflödet genom att gilla din krets på Facebook! Sök på Stockholms Naturskyddsforening respektive Söderorts Naturskyddsforening. Söderorts Naturskyddsforening finns också på Instagram: [naturskyddsforeningensoderort](https://www.instagram.com/naturskyddsforeningensoderort).

Foto: Kjell-Ake Fredriksson

Höstens program

Vi vill gärna att du anmäler dig till våra arrangemang eftersom det underlättar planeringen. Har du missat sista anmälningssdag går det oftast bra att efteranmäla. Hör gärna av dig om du blir förhindrad att delta i en aktivitet du anmält dig till. Obs! Oförutsedda programändringar kan förekomma. Se våra webbplatser för aktuell information.

Aktiviteterna anordnas i samarbete med Studieförbundet.

SEPTEMBER

SVAMPAR I FLEMINGSBERGSKOGEN

17 SEPTEMBER, SÖNDAG, KL 9.25–15

I skogarna söder om Flemingsberg letar vi efter säsongens läckerheter. Tänk att fylla skafferi och stekpanna med vad skogen bjuder! Ta med rejäla kängor/stövlar, kläder efter väder, matsäck, korg, renskniv och helst svampbestämningslitteratur. Vi börjar vid Gladö kvarn och avslutar troligen vid Flemingsbergs pendeltågstation.

➤ **Samling:** Busshållplats Hökärsvägen (buss 709) kl 9.25. Buss 709 avgår från Huddinge station kl 9.10.
Anmälan: Lasse Lidgren, lasse.lidgren@pp.ephone.se.
Info: Lasse Lidgren, tel 070-278 08 16.

VATTENGRUPPEN: "VIVA VATTEN" PRESENTERAS

20 SEPTEMBER, ONSDAG, KL 18.30–20

Naturskyddsföreningens projekt "Viva vatten" presenteras av Mia Svedäng, projektledare Lokal vattenmiljö. Vad kan vi göra för att förbättra vattenmiljön i vår närhet? Konkreta och handfasta förslag och instruktioner om hur man kan genomföra lokala vattenvårdande insatser för att uppmuntra till engagemang för en förbättrad vattenmiljö i vår närhet presenteras. Vi bjuder även på lättare förtäring.

➤ **Samling:** Naturskyddsföreningens rikskansli, Åsögatan 115, 2 tr.
Info & anmälan: Anmälan senast 15/9 till vattengruppen.stockholm@gmail.com.

HÖSTVANDRING BOO-LEDEN MED VINODLINGSBESÖK

24 SEPTEMBER, SÖNDAG, KL 8.20–16.00

Vi samlas vid Slussen för resa med buss mot Skeviksstrand, där det blir en promenad mot Knarnäs gård där leden börjar. Vi vandrar i omväxlande natur och passar under vandringen på att stanna vid Velamssund. Där får vi en guidning på en av Sveriges nordligaste vinodlingar, där det sannolikt funnits vinstockar sedan slutet av 1600-talet. Sedan vandrar vi vidare och kommer slutligen fram till Orminge, där vi avslutar och tar bussen mot Slussen igen. Ta med rejäl matsäck och lämpliga kläder för en hel dags vandring, sträckan är drygt 15 km.

➤ **Samling:** Slussen, vid buss 474

som går kl 8.21 till Gustavsberg, där vi byter till buss 424V till Skeviksstrand. Obs! Kolla tider med SL.

Anmälan: Senast 21 september till Elsa Lindahl, elsa.k.lindahl@gmail.com, tel 070-445 21 27.

STORSTADENS FLADDER-MÖSS VID ÅRSTAVIKEN

28 SEPTEMBER, TORSDAG, KL 20-24

Följ med på den populära fladdermusexkursionen vid Årstaviken! Med hjälp av ultraljudsdetektorer hoppas vi att få höra och kanske även se någon av Sveriges 19 arter, som finns i Stockholm. Vi träffas strax efter solnedgången. Ta gärna med fika! Antalet platser är begränsat till 30.

👉 **Samling:** Vid Årstalundens båtklubb, Vickergatan 33, 10 minuters gångväg från t-banestation Skanstull.

Info och anmälan: Senast 25/9 till Christian Sommer, chrisommer@hotmail.com, tel 070-794 76 46.

OKTOBER

FÖRELÄSNINGSKVÄLL OM KEMIKALIER I HÅRVÅRD

3 OKTOBER, TISDAG, KL 18.30-20

Vad innehåller dina hårprodukter? Maria Hellström från Greenheads kommer att berätta om kemikalier i hårvård samt vilka bättre alternativ som finns. Det kommer att finnas utrymme för diskussion och frågor,

Foto: Rolf Harborn

samt gör det själv-tips för olika hårprodukter.

👉 **Samling:** Naturskyddsföreningens rikskansli, Åsögatan 115, 2 tr.
Info & anmälan: Senast 29 september till kemikaliegruppen@gmail.com.

INSPIRATIONSKVÄLL: HANDLA MILJÖVÄNLIGT

4 OKTOBER, ONSDAG, KL 18-20

Trött på masskonsumtion och sugen på en mer nutidsenlig och miljömässigt hållbar livsstil? Grubblar du på varför så mycket som går att använda slängs bort och på vad konsumtionen gör mot människan och naturen?

Kanske har du nån fiffig idé eller vill ta tag i någon annans. Kom då och träffa andra likasinnade på Handla miljövänligt-gruppens inspirationskväll, mitt i Miljövänliga veckan. Vi ekofikar tillsammans och utbyter tankar om var vårt fokus borde ligga framöver. Alla idéer är bra utom de dåliga. Kanske kommer någon också att berätta om något du inte redan vet...

👉 **Samling:** Naturskyddsföreningens rikskansli, Åsögatan 115, 2 tr., lokal Sandböte.

Anmälan: Senast onsdagen den 27 september till H MV-gruppen: hmvgruppen@gmail.com, så vi vet hur mycket ekofika vi ska fixa.

HJORTAR VÅRDAR FORNMINNEN

7 OKTOBER, LÖRDAG, KL 13-16

Vi åker till Upplands Väsby och besöker ett 20 hektar stort inhägnat område. Här finns fornlämningar av olika slag från järnåldern. I området vistas en hjord med dovhjortar som hjälper till att vårda området och är en sevärdhet för besökare. Hjortarnas förmåga att hålla efter taggbuskar som björnbär, slån och nypon är en tillgång för fornminnesvärden. En promenadslinga genom området ger möjlighet att se fornlämningarna och kanske få en glimt av de skygga djuren. Arkeolog Gerhard Flink från Landskapsarkeologerna guidar.

👉 **Samling:** Vid Brunby vik, nedanför hjorthägnat. Buss 531, från Upplands Väsby station, hållplats Skälbyvägen, därifrån ca 1 km att gå till hjorthägnat. Du får karta via mejl vid anmälan.

Info & anmälan: Senast 1 oktober till Ingela Norlin, ingela@landskapsarkeologerna.se, tel 070-659 17 68.
Avgift: Medlemmar gratis, övriga betalar 50 kr.

FÅGELSKÅDNING PÅ LANDSORT

7 OKTOBER, LÖRDAG, CA KL 8-17

På ön Öja i södra skärgården ligger Landsorts fågelstation. Landsort är en fin lokal för höstfågelsträcket och vi åker dit tillsammans och skådar. Om det är möjligt kommer fågelstationspersonalen att guida

oss och berätta om sin verksamhet. Resa dit med pendeltåg eller på annat sätt. Detaljerad reseinfo ges vid anmälan.

👉 **Samling:** Ankaruddens brygga.
Info & anmälan: Bianca Billing, billingwerner6847@gmail.com, tel 070-634 31 32.

Avgift: Båt och guidad tur betalas av var och en (prisinfo ges vid anmälan).

VAD VILL VI GÖRA I VÅR?

9 OKTOBER, TORSDAG, KL 18-21

Välkommen att vara med och påverka innehållet i vårens program. Vad längtar du efter att göra, upptäcka, vara med och påverka, diskutera, få veta, lära dig, få nya insikter om vad som händer och finns i ditt närområde. Vi bjuder på lättare förtäring.

👉 **Samling:** Naturskyddsföreningens rikskansli, Åsögatan 115, 2 tr.
Info och anmälan: Senast 7 oktober till soderort@naturskyddsforeningen.se. Ange ev. specialkost.

MIKROPLASTER FRÅN KONSTGRÄSPLANER

11 OKTOBER, ONSDAG, KL 18.30-20

Fredrick Regnell, vice ordförande i Stockholms naturskyddsförening, föreläser om mikroplaster från konstgräsplaner. Fredrick har nyligen producerat en rapport inom området och är väl insatt i strategin för att minska problemet. Fokus under

föreläsningen kommer vara att återge varför mikroplaster sprids och vad vi kan göra för att förhindra det, men en allmän diskussion kring konstgräsplaner kommer också att föras. Under kvällen finns gott om tid för frågor och diskussion.

👉 **Samling:** Naturskyddsföreningens rikskansli, Åsögatan 115, 2 tr.
Info & anmälan: Senast 9 oktober till Fredrick Regnell, fregnell@kth.se.

FAMILJEGUIDNING I ÄLSVJÖSKOGEN

15 OKTOBER, SÖNDAG, KL 11-14

Älvsjöskogens västra del blev naturreservat 2016 efter många decenniers kamp för att skydda skogen. Anders Tranberg visar oss runt i denna fantastiska naturpärla. Vi rör oss på stigar i delvis lite kuperad terräng. Ta med fika!

👉 **Samling:** Älvsjö torg, utanför Konsum.
Avgift: Medlemmar gratis, övriga betalar 50 kr.

INGEMAR LIND: MITT LIV SOM NATURFILMARE

16 OKTOBER, MÅNDAG, KL. 19-20

Ingemar Lind berättar och visar film: "Under dryga 40 år har jag haft förmånen att ha min hobby som yrke. Jag har kommit både djur och fåglar nära. I denna film har jag valt ut ett antal episoder som jag minns speciellt. Jag har tillbringat långa tider i framför allt den nordiska vildmarken, och det är i denna del

av världen jag känner mig hemma. Jag är och förblir naturfilmare, det är ett sätt att leva. Som vanligt inleds kvällen med en stillbildsdel, denna gång med rubriken Fåglar i folktron. Tyngdpunkten har jag lagt på göken, denna så märkliga fågel!"

➤ **Samling:** Stora Bryggarsalen, Norrtullsgatan 12 N.
Avgift: Medlem 80 kr, övriga betalar 100 kr.

MIKROPLAST – DET NYA HOTET I NATUREN?

19 OKTOBER, TORSDAG, KL 18.30–20.30

På senare tid har mängden mikroplast i naturen och framförallt haven uppmärksamats. Var kommer den ifrån, och hur påverkar den djur, natur och oss människor? Cecilia Hedfors, sakkunnig miljögifter på Naturskyddsföreningen, föreläser och svarar på frågor.

➤ **Samling:** Naturskyddsföreningens rikskansli, Åsögatan 115, 2 tr., lokal Sandböte.

Anmälan och info: Senast 16 oktober till Christian Sommer, chrisommer@hotmail.com, tel 070-794 76 46.

VAR MED OCH LAGA DET GRÖNA KÖKETS MAT!

22 OKT, SÖND, KL 17 TILLS VI ÄR KLARA

Hur kan vi äta mer hållbart? Vi utforskar och inspireras av det gröna köket under en kväll genom att laga vegansk mat tillsammans för att sedan samlas runt matbordet för att

äta gott och snacka hållbar mat.

➤ **Samling:** Snabbköpet i Gröndal, Ljusstöparbacken 1, kl 17. Hållplats Trekanten med tvärbanan från Liljeholmen.

Info & anmälan: Senast 19 oktober till Alice Knutas, tel 070-911 13 48, aliceknutas92@gmail.com. Meddela eventuella allergier.

Avgift: Självkostnadspris 150 kr betalas kontant på plats.

HUR GIFTIG ÄR DIN TRÖJA?

23 OKTOBER, MÅNDAG, KL 18.30–20.30

Vilka farliga kemikalier finns i våra kläder och i produktionen av kläder? Hur kan man som konsument göra något åt saken? Vad gör textilindustrin och politikerna åt problemen? Kom och lyssna på en föreläsning av Natasja Börjesson, som disputerar i december i år på en avhandling om kemikalier inom textilindustrin, så får du veta och diskutera mer om dessa frågor!

➤ **Samling:** Naturskyddsföreningens rikskansli, Åsögatan 115, 2 tr., lokal Sandböte.

Anmälan och info: Senast 19 oktober till Christian Sommer, chrisommer@hotmail.com, tel 070-794 76 46.

UPPTÄCK MAJROSKOGEN – HÖGKLASSIG NÄRNATUR

29 OKTOBER, SÖNDAG, KL 11–13.30

Majroskogen utgör spetsen av en lång grön kil, Hanvedenkilen, och

utgör ett större skogsområde mellan flera stadsdelar. Anders Tranberg guidar oss runt och visar på många olika värden i denna vackra skog. Ta med fika!

➤ **Samling:** Svedmyra T-banestation.

Avgift: Medlemmar gratis, övriga betalar 50 kr.

NOVEMBER

FÖRELÄSNINGSKVÄLL OM HORMONSTÖRANDE ÄMNEN

8 NOVEMBER, ONSDAG, KL 18.30–20.30

Välkommen på en inspirerande och informativ föreläsningkväll om hormonstörande ämnen. Vi kommer bland annat att prata om vad hormonstörande ämnen är, hur de påverkar oss, vad lagstiftningen säger, var värstingarna finns samt konsumenttips. Vi har bjudit in tre experter som belyser olika aspekter av ämnet: författaren Katarina Johansson, forskaren Joëlle Rüegg och sakkunnig Cecilia Hedfors. Föreläsningarna följs av diskussion där publiken kan ställa frågor.

➤ **Samling:** Naturskyddsföreningens rikskansli, Åsögatan 115, 2 tr.
Info & anmälan: Senast 6 november till kemikaliegruppen@gmail.com.

HÖSTSTÄDNING PÅ EKUDDEN

12 NOVEMBER, SÖNDAG, KL 10–15

På vår egen kretsäng Ekudden i

Flatens naturreservat plockar vi ihop och eldar kvistar och grenar från årets röjningar, samt rensar skräp från stranden. När elden har övergått till glöd är det mysigt att grilla, så fyll din matsäck med termos och något att grilla. Ta med oemma kläder. Vi står för redskapen.

➤ **Samling:** Ången vid Ekudden, norra stranden av Flatensjön, intill Listuddens gård, ca 2 km söder om Skarpnäcks T-banestation.
Info: Lasse Lidgren, 070-278 08 16, lasse.lidgren@pp.ephone.se.

STUDIEBESÖK BROMMA AVLOPPSRENINGSVÄRK

16 NOVEMBER, TORSDAG, KL 13–15

Vill du veta hur vårt avloppsvatten tas om hand och renas – och vad som ska och vad som inte ska spolas ner i våra avlopp? Då ska du komma med på detta studiebesök. Vi samlas vid Brommaplans tunnelbaneuppgång för en kort promenad till reningsverket. Där kommer vi få veta mer och få en guidning på anläggningen. Obs! Maxantal 20 personer.

➤ **Samling:** Brommaplans T-banestation.
Info & anmälan: Senast 12 november till Elsa Lindahl, elsa.k.lindahl@gmail.com. tel 070-445 21 27.

GÖR DIN EGEN EKOLOGISKA DEO OCH SALVA

22 NOVEMBER, ONSDAG, KL 18.30–20.30

Sara Nomberg, ekologisk hudvårdsterapeut samt medlem i

Naturskyddsföreningens kemikalienätverk, föreläser om varför du ska handla miljövänliga hudvårdsprodukter. Därefter tillverkar vi varsin hälsosam och effektiv deodorant samt en salva som du kan anpassa efter hudtyp. Möjlighet finns att doft-sätta produkterna efter önskemål. Vi tillverkar dessa med ekologiska ingredienser som du får ta med hem. Recepten och info om råvaror får du också med dig. Begränsat antal platser!

➤ **Samling:** Naturskyddsföreningens rikskansli, Åsögatan 115, 2 tr.
Info & anmälan: Senast 9 november till Handla miljövänligt-gruppen: hmvgruppen@gmail.com. För frågor ring Birgitta på 073-08 276 40.
Avgift: Medlem 60 kr, övriga 100 kr. Betalas på plats via Swish eller kontant i jämna pengar.

DECEMBER

GLÖGGVANDRING RUNT BJÖRNÖHALVÖN

10 DECEMBER, SÖNDAG, KL 9–15

Vi går en dryg mil runt Björnö naturreservat, som är en halvö som sticker ut från sydöstra Ingarö. Vid stranden av Nämndöfjärden rastar vi med glöggdricka. Det blir en rejäl vandring i kuperad terräng. Vi står för alkoholfri glögg till dem som anmäler sig senast 7 december.

➤ **Samling:** Buss 474 avgår från Slussen kl 8.06, byte vid hållplats Värmdö marknad till buss 428, avstigning vid hållplats Björnö naturreservat.
Info & anmälan: Senast 7 december till Lasse Lidgren, lasse.lidgren@pp.ephone.se, tel 070-278 08 16.

FÄLTBIOLOGERNA

Fältbiologerna är Naturskyddsföreningens fristående ungdomsförbund Sveriges största ideella förening för natur- och miljöintresserade unga. Som medlem får du vara med på våra aktiviteter ute i naturen och inne i miljödebatten. Du får även tidningen Fältbiologen hemskickad till dig fyra gånger per år. Vi har verksamhet för barn och unga i åldrarna 6 till 25 år. Medlemskapet är gratis första året! Kontakta andrea.soderblom-tay@faltbiologerna.se om du vill veta mer.

Natursnokarna – äventyr i naturen för dig som är mellan 6 och 12 år

Gillar du att snoka runt i skog och mark, så häng med! Vi träffas och tittar på grodor, gråsuggor, sparvar, växter och annat spännande. Vi lär oss mer om naturen och lite om friluftsliv, men framför allt har vi roligt tillsammans.

Natursnokarna är Naturskyddsföreningens barnverksamhet. I Söderort har vi en egen klubb. Årsavgiften är 100 kr per barn och betalas in på plusgiro 36 72 73-0. Som medlem får du programmet utskickat. Dessutom deltar du vanligtvis gratis., för andra kostar varje aktivitet 40 kr per person. Ibland kan avgift för till exempel resor tillkomma. Är du inte anmäld tidigare så gör det till agneta.hd@delta.se samtidigt som du betalar årsavgiften. Ange telefon och födelseår. På vår webbplats www.soderort.naturskyddsforeningen.se lägger vi in nya aktiviteter och ev ändrade tider. Frågor: Agneta Hammarskiöld, 0707-26 03 21 (kvällstid).

TRÄD OM HÖSTEN

1 OKTOBER, SÖNDAG, KL 10-13

I början av hösten får trädens blad olika färger, asplöven lyser som guldpengar från marken, medan eken nog behåller sina bruna torra blad långt in på vintern. När löven försvinner blir trädens form och bark tydligare. Vi vandrar från Skarpnäck till skogen runt Brotorp och försöker hitta så många arter som möjligt och se vad som kännetecknar var och en. Ingen föransmälan behövs. Aktiviteten är gratis om du betalat årsavgift, annars 40 kr.

➤ **Samling:** Vid Skarpnäcks t-bana.
Info: Emelie Nilsson, tel 072-705 20 54 eller Ylva Karlsson, ylva@ylvakarlsson.se, 070-302 47 31.

SVAMPAR OCH GRILLNING

22 OKTOBER, SÖNDAG, KL 10-13

De flesta fåglar har flyttat och löven har fallit, men skogen har alltid något att erbjuda – kanske finns det ännu enstaka bär kvar? Det är goda tider för svamp. Vi lär oss några olika sorter att äta eller bara beundra. Vilka arter är giftiga, vad är viktigt att hålla koll på, hur ska man leta och vilka naturtyper är bäst? Vi utforskar en bit av Flatens naturreservat och tar en paus invid någon av klubbstugorna på näset, där vi testar olika sätt att göra upp eld,

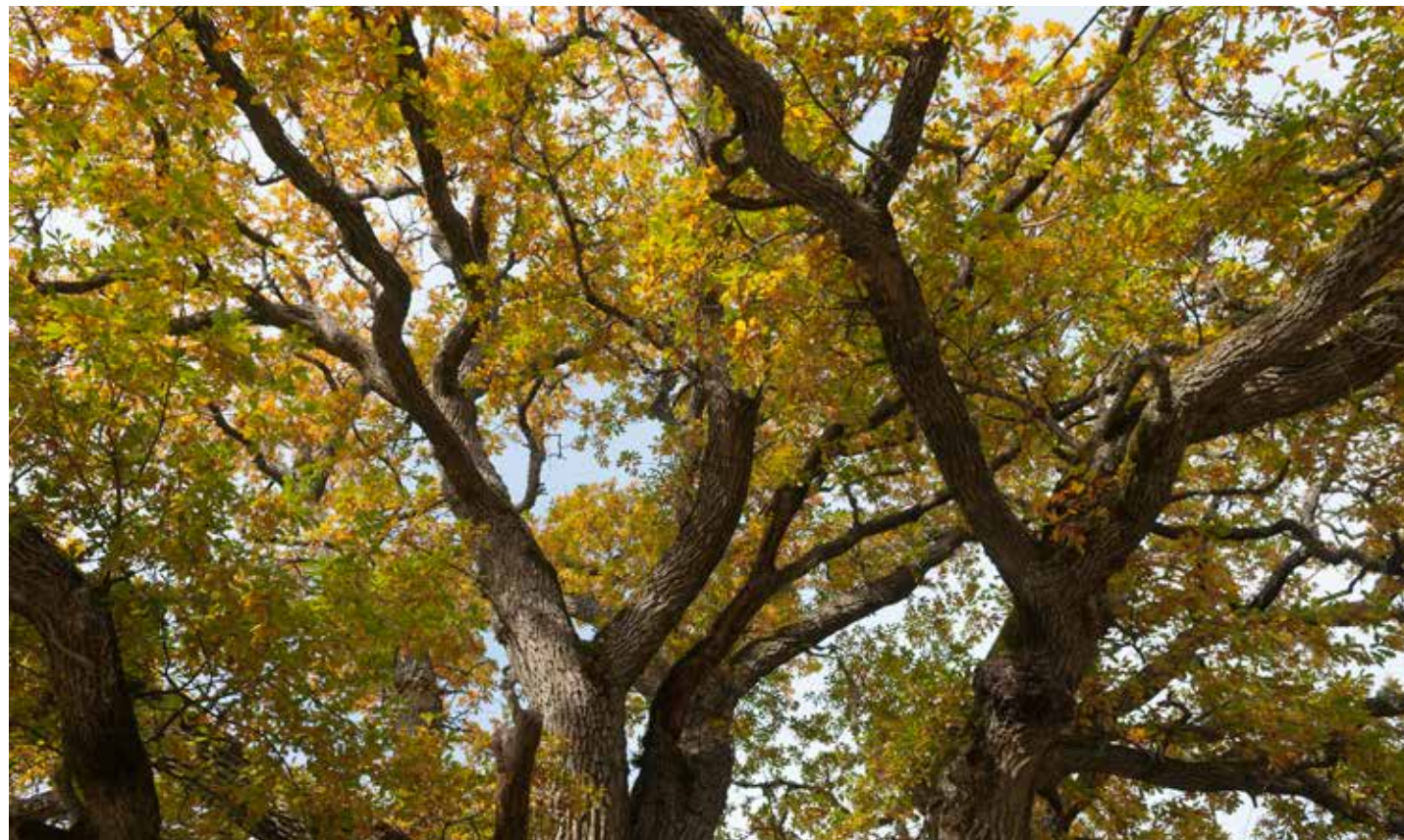

Foto: Rolf Harbom

även utan tändstickor. Deg till pinnbröd kommer att finnas för alla att provbaka. Medtag också egen matsäck, gärna något att grilla! Ingen föransmälan behövs. Aktiviteten är gratis om du betalat årsavgift, annars 40 kr.

➤ **Samling:** Vid Orhem, buss 180 avgår preliminärt från Skarpnäck T-banestation kl 10.06 – kolla tiden på sl.se.
Info: Agneta Hammarskiöld, agneta.hd@delta.se, tel 070-726 03 21.

ORMAR OCH SKORPIONER

19 NOVEMBER, SÖNDAG, KL 10-13

Vi upptäcker krokodiler, skorpioner, spindlar, ormar och andra spännande djur på Akvariet på Skansen. Vi ses

klockan tio utanför Skansens huvudentré och besöker sedan Akvariet tillsammans. Det finns möjlighet att äta matsäck inne i Akvariet. Den som vill avslutar med ett besök på Skansen. Reducerat pris på både Akvariet och Skansen då vi kommer som grupp.

➤ **Samling:** Skansens huvudentré.
Info & anmälan: Ange antal barn och vuxna till ulrika.bathbertram@berlin.de senast den 15 november.

BAKOM KULISSERNA PÅ NATURHISTORISKA

21 JANUARI, SÖNDAG, KL 10-12

Bakom kulisserna på Naturhistoriska riksmuseet finns mycket spännande saker och många som inte alls bara jobbar med utställningarna. Där pågår forskning och där finns samlingar som inte visas. En av museets zoologer släpper visar oss runt i världen bakom utställningen och tar oss till rum där ingen av oss varit förut. Naturhistoriska har ett fint matsäcksrum för den som vill ha med sig egen matsäck. Aktiviteten är gratis om du betalat årsavgift, annars 40 kr.

➤ **Samling:** Naturhistoriska riksmuseets entré.
Info & anmälan: Ylva Karlsson, ylva@ylvakarlsson.se, tel 070-302 47 31.

Våra lokala grupper

ANTI SCAMPI-GRUPPEN

Anti scampi-gruppen uppmärksammar problematiken kring produktionen av tropiska jätteräkor. Genom kontakt med konsumenter, grossister, affärer och restauranger försöker vi få fler att sluta med denna handel. Vi ordnar seminarier och debatter och har kontakt med andra nationella och internationella grupper. Nu behövs en extra ansträngning eftersom de ASC-certifierade räkorna har fått grönt ljus i WWF:s fiskeguide, trots att de räkorna inte är mer hållbart producerade än andra odlade tropiska jätteräkor.

Om du vill vara med i gruppen, anmäl intresse till gudrun.hubendick@naturskyddsforeningen.se

ENERGIGRUPPEN

Den bästa kWh är den som inte används, det vill säga det gäller att spara! Den kWh som vi trots allt använder ska helst vara förnybar. Det är dessa två aspekter vi i energigruppen utgår ifrån. Gruppens medlemmar har olika bakgrund. Några har dagligen arbetat med energifrågor, andra är miljöengagerade amatörer. Vi lär oss av varandra och försöker påverka enskilda konsumenter och samhället i stort.

Kontakt: Birger Eneroth, birgereneroth@yahoo.com, tel 08-766 44 06.

GRÖNOMRÅDESGRUPPEN

Stockholm växer, vilket genererar planer på nya bostäder och vägar. Ofta inkräktar detta på grönområden. Även en till synes ointressant gräsplätt kan vara av stort lokalt rekreativvärde eller en viktig spridningsväg för växter och djur. Vi söker dig som är intresserad av att på ideell basis arbeta med grönstrukturfrågor i relation till bostads- och vägbyggen med mera.

Kontaktperson: Anders Tranberg, anders.tranberg@comhem.se.

HANDLA MILJÖVÄNLIGT-GRUPPEN

Handla miljövänligt-gruppen arbetar med frågor som rör hållbar konsumtion och konsumentmakt. Vi arrangerar möten, studiecirkel, butiksevent, klädbytdagar och mycket annat. Vårt arbete leder ofta till konkreta resultat. Under klädbytdagarna de två senaste åren har över tusen besökare passat på att uppdatera sin garderob miljösmart. Vi behöver dig som vill vara aktiv men även dig som vill hjälpa till någon enstaka gång. Inga förkunskaper behövs.

Kontakt: hmvgruppen@gmail.com.

KEMIKALIEGRUPPEN

Kemikaliegruppen arbetar för att öka medvetenheten och minska exponeringen för farliga kemikalier i vår vardagsmiljö. Vi sprider information och försöker även påverka politiker, näringsliv och olika samhällsinstanser. Gruppen träffas regelbundet samt anordnar olika aktiviteter som exempelvis föreläsningar och filmvisningar för allmänheten. Alla är välkomna att engagera sig och inga förkunskaper krävs.

Kontaktperson: Anky Enskog, kemikaliegruppen@gmail.com.

NÄTVERKET STOPPA FÖRBIFART STOCKHOLM

Stockholms Naturskyddsforening arbetar tillsammans med ett 20-tal organisationer i Nätverket Stoppa Förbifart Stockholm. Läs mer på www.stoppaforbifarten.nu.

Kontaktperson: Beatrice Sundberg, beatrice.sundberg@naturskyddsforeningen.se.

TRAFIKGRUPPEN

Vi arbetar med inriktning på att förbättra kollektivtrafik och förutsättningar för cykel- och gångtrafik. Staden kan inte planeras efter biltrafiken, som bör minska. Det är viktigt för att minska utsläppen av klimatgaser, men också för att få en

stad som är trevlig att vistas i. Torg och gator som befrias från bilar ger utrymme för socialt liv. Mindre buller, avgaser, trängsel och risker är några av de positiva effekter som enkelt kan uppnås. Vi vill peka ut brister och visa vilka möjligheter som finns, arbeta med information i form av artiklar och insändare, uppvaktning av politiker, möten och manifestationer. Vill du vara med så tveka inte att anmäla dig. Inga förkunskaper behövs och det finns en mängd olika arbetsuppgifter.

Kontakt: trafikgruppensthlm.snf@gmail.com.

VATTENGRUPPEN

Vill du vara med och arbeta för renare vatten i Stockholm? Vårt vatten tampas med många olika problem som överfiske, läkemedelsrester och algblomning. Hjälpt oss att bidra till en bättre vattenmiljö! Är du intresserad av vatten i din närmiljö, vill hjälpa till att driva kampanjer, utbyta kunskap och inspirera varandra i vattengruppen? Det kostar inget att gå med, du behöver ingen förkunskap och du bestämmer själv hur mycket du vill engagera dig.

Kontaktperson: Sara Stemme, vattengrupp.stockholm@gmail.com.

ÄNGSGRUPPEN

Ängsgruppen leder Söderortskretsens skötsel av Ekudden vid sjön Flaten i Flatenreservatet i södra Stockholm. Vi har genom ett brukaravtal åtagit oss att sköta det 4,4 hektar stora området och där återskapa ett ängslandskap med stort inslag av såväl äldre som yngre ekar. I den årliga skötseln ingår bland annat lövräfsning, slåtter, slyröjning och städning. Vi följer också floran och faunan genom inventeringar. Välkommen till aktiviteterna på Ekudden.

Kontakt: Lasse Lidgren, lasse.lidgren@pp.ephone.se, Birgitta Råständer, birgitta.rastander@hotmail.com, tel 08-94 13 89.

VÅRA LÄNSGRUPPER

CYKELGRUPPEN

Vill du engagera dig i cykelfrågor, ta kontakt med Cécile Everett, cecile.everett@gmail.com.

KLIMATGRUPPEN

Klimatgruppen arbetar för att skapa en större medvetenhet och förståelse för klimatproblematiken hos allmänheten i Stockholms län, men även att se möjligheter i stället för problem! Gruppen träffas regelbundet och anordnar aktiviteter under våren, följ oss gärna på Facebook: Klimatgruppen i Stockholm.

Är du nyfiken och vill veta mer? Tveka inte att kontakta oss på klimatgruppen.stockholm.lan@naturskyddsforeningen.se.

SKOGSGRUPPEN

Vi undersöker skogar som vi tror kan ha höga natur- och rekreativvärden i Stockholms län. Vi arbetar operativt med inventeringar och dokumentation för att uppmärksamma hotade arter. Vi rapporterar till allmänhet, media och politiker om miljöer som vi anser är värdefulla. Vi samarbetar och rådgör med skogsägare som vill bedriva hållbart skogsbruk och som vill utveckla höga natur- och rekreativvärden. Du som vill vara med behöver inte ha några förkunskaper, vi lär varandra, men du bör tycka om att vistas ute i skogen.

Kontakt: Ronny Fors, ronny.fors@naturskyddsforeningen.se, tel 073-802 45 43.

Snabbguide till aktiviteterna

KRETSARNAS HÖSTPROGRAM

- SEP 17 Svampar i Flemingsbergsskogen
20 Vattengruppen: "Viva vatten" presenteras
27 Höstvandring Boo-leden med vinodlingsbesök
28 Storstadens fladdermöss vid Årstaviken
- OKT 3 Föreläsningkväll om kemikalier i hårvård
4 Inspirationskväll: Handla miljövänligt
7 Hjortar vårdar fornminnen
7 Fågelskådning på Landsort
9 Vad vill vi göra i vår?
11 Mikroplaster från konstgräsplaner
15 Familjeguidning i Älvsjöskogen
16 Ingmar Lind: Mitt liv som naturfilmare
19 Mikroplaster – det nya hotet i naturen?
22 Laga det gröna kökets mat
23 Hur giftig är din tröja?
29 Upptäck Majroskogen – högklassig närnatur

- NOV 8 Föreläsningkväll om hormonstörande ämnen
12 Höststädning på Ekudden
16 Studiebesök på Bromma avloppsreningsverk
22 Gör din egen ekologiska deo och salva

- DEC 12 Glöggvandring runt Björnöhalvön

NATURSNOKARNAS HÖSTPROGRAM

- OKT 1 Träd om hösten
22 Svampar och grillning
NOV 19 Ormar och skorpioner
JAN 21 Bakom kulisserna på Naturhistoriska

STOCKHOLMS NATURSKYDDSFÖRENING

Besöksadress: Norrtullsgatan 12 N

Postadress: Box 6361, 102 35 Stockholm

sthlm.krets@naturskyddsforeningen.se

www.stockholm.naturskyddsforeningen.se

Facebook: Stockholms Naturskyddsförening

SÖDERORTS NATURSKYDDSFÖRENING

[Stadsdelarna Enskede-Årsta-Vantör, Farsta och Skarpnäck]

c/o Staffan Winter, Gribbylundsvägen 81, 187 68 Täby

soderort@naturskyddsforeningen.se

www.soderort.naturskyddsforeningen.se

Facebook: Söderorts Naturskyddsförening

Instagram: naturskyddsforeningensoderort

Naturskyddsföreningen

MEDELA GÄRNA DIN
E-POSTADRESS TILL
KRETSEN DU TILLHÖR.
[STOCKHOLM // SÖDERORT]

af